

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА АРХЕОЛОГІЇ, ЕТНОЛОГІЇ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету історії та
міжнародних відносин
/Віталій АНДРЕЙКО/
«30» серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ПРАКТИКИ ПОВСЯКДЕННЯ: ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА
СУЧАСНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	034 Культурологія
Освітня програма	Культурологія
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «**Практики повсякдення: етнокультурна специфіка сучасного населення Закарпаття**» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань **03 Гуманітарні науки, спеціальності 034 Культурологія, освітньої програми «Культурологія».**

Розробник: Леньо П. Ю., к.і.н., доцент кафедри археології, етнології та культурології ФІМВ

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри археології, етнології та культурології

протокол № 11 від «9» червня 2023 р.

Завідувач кафедри Надія КЕРЕЦМАН

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 8 від «30» червня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії Світлана МИШКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування Показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4.0	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	II	II
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: 3.7 аудиторних – 60 самостійної роботи студента – 60	IV	IV
	Лекції:	
	32	12
	Практичні (семінарські):	
	28	6
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	60	102

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу: вивчити основні теоретичні підходи до поняття повсякдення. Засвоїти матеріал про методи та методика вивчення феноменів пограниччя. Розібратися з аналізом повсякдення на основі його основних феноменів. Застосувати матеріал до аналізу повсякденних структур населення сучасного Закарпаття. **Завдання:** розглянути основні напрями та підходи до вивчення пограниччя у працях провідних дослідників та теоретиків цієї концепції. Опанувати поширені методи дослідження феноменів повсякдення на основі аналізу структур повсякденності населення Закарпаття. Проаналізувати такі феномени як : час, простір, побут, емоції та інші. Отримані теоретичні та практичні знання студенти повинні вміти застосовувати у власних самостійних краєзнавчих дослідженнях.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни «**Практики повсякдення : етнокультурна специфіка сучасного населення Закарпаття**» сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань і стратегій/способів мислення. Здатність раціонально організувати власну діяльність та ефективно використовувати час.

Здатність відрізнити суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних та аргументованих, вміти надавати перевагу останнім. Критичність і самокритичність мислення. Схильність до самоперевірки отриманих результатів, турбота про якісне виконання професійних завдань.

Увага і толерантність до іншої (й інакшої) думки, здатність аналізувати її зміст і структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі форми звернення до опонента. Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність використовувати (усно і письмово) державну мову в усіх сферах суспільного життя.

Розуміння необхідності відповідального ставлення до роботи, чіткого і своєчасного виконання обов'язків. Здатність працювати в колективі та самостійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам. Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем.

Фахові компетентності

Здатність виявляти та опрацьовувати джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію.

Здатність здійснювати дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних наук, застосовуючи інформаційно-комунікативні технології та інформаційні бази даних.

Здатність відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення культурологічної науки.

Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної спеціалізації при розробці (у відповідності до певних вимог) наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні певних практичних проблем.

Вміння застосовувати сучасні методи викладання соціо-культурологічної тематики у навчальних закладах.

Аналізувати передовий, новаторський педагогічний досвід та власний досвід роботи. Постійно займатися професійною самоосвітою та самовихованням. Корегувати та прогнозувати результати своєї навчально-виховної роботи.

Формувати позитивне ставлення до вивчення культурологічної тематики та до суспільно-корисної діяльності.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «**Практики повсякдення : етнокультурна специфіка сучасного населення Закарпаття**» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

- ОК 01. Вступ до спеціальності
- ОК 13. Культура повсякдення
- ОК 15. Соціальна (культурна) антропологія
- ОК 41. Антропологічна практика

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Культурологія», вивчення навчальної дисципліни «**Практики повсякдення : етнокультурна специфіка сучасного Закарпаття**» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Мати теоретичні знання у дисципліні, володіти понятійно-категоріальним апаратом в галузі культури повсякдення	ПНР 1
Аналізувати, коментувати, узагальнювати, наукові та аналітичні тексти культурологічного характеру	ПРН – 2
Створювати логічно і структурно організовані тексти з питань культурології, відповідно до спеціалізації.	ПРН – 3
Розуміти чинники культурної динаміки, принципи періодизації культурних процесів, їх специфічні риси та характеристики.	ПНР 7
Здійснювати експертну оцінку культурних об'єктів за заданими критеріями та надавати рекомендації щодо їх соціальної актуалізації	ПНР 11
Вести публічну дискусію та підтримувати діалог з питань української культури з фахівцями та не фахівцями.	ПРН – 14

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Практики повсякдення : етнокультурна специфіка сучасного Закарпаття**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Знати історію становлення й розвитку заціквалення до предмету культура повсякдення в контексті історії та сучасності Закарпаття	ПНР 1
Володіти теоретичним та понятійно-категоріальним апаратом з теми дисципліни	ПНР 2
Вміти вибрати тему дослідження, зібрати та проаналізувати матеріал і написати текст з практики повсякдення населення сучасного Закарпаття, застосовуючи методологію аналізу категорій та проявів повсякденної культури	ПНР 3
Орієнтуватися в проблематиці, розуміти культурну обумовленість процесів повсякдення Закарпаття в контексті теорій пограниччя, постколоніальних студей	ПНР 7
Вміти проводити екскурсії та організовувати краєзнавчі дослідження на теми, що були засвоєні упродовж теоретичного та практичного навчання	ПНР 11

Уміти аналізувати та інтерпретувати певний вид джерел притаманний даній галузі знань, відстоювати власну думку, підтримувати діалог з предмету сфери знань, що відноситься до студій культури повсякдення в контексті Закарпаття	ПНР 14
--	--------

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є відповіді на семінарських заняттях, контрольні роботи, індивідуальна самостійна робота з джерелами з наступною презентацією результатів, іспит.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю : доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних завдань. Контроль самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань на практичних заняттях, захист реферату

Форма модульного контролю : письмова контрольна робота. Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання

Форма підсумкового семестрового контролю : усний залік.

Об'єктами поточного контролю знань студентів є :

Активність та результативність роботи на практичних заняттях

Виконання завдань самостійного опрацювання

Виконання індивідуальної роботи

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти Модуль 1

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	60	100
4	8	8	8		

Модуль 2

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	60	100
8	8	8	8		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1 та 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)

Практичні (семінарські) заняття	28	40
Модульна контрольна робота	2	60
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Виконання модульної контрольної роботи передбачає розгорнуті письмові відповіді на 3 завдання/питання. Кожна правильна відповідь максимально оцінюється в 20 балів. До модульної контрольної роботи допускаються студенти які відвідали не менше 90 % аудиторних занять і отримали не менше 60 % від можливої кількості балів за поточну роботу.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Вступ до предмету дисципліни.

Проблеми і перспективи студій повсякдення на Закарпатті. Зв'язок із прикладними та кабінетними культурологічними дослідженнями. Концепт повсякдення та етноментальні студії. Повсякдення Закарпаття в контексті постколоніальних студій. Джерела та методи вивчення повсякдення на Закарпатті.

Тема 2. Теоретичні проблеми студій повсякдення і Закарпаття

Повсякденність як предмет дослідження соціально-гуманітарних дисциплін. Підходи до поняття повсякденності. Риси (ознаки) повсякдення (А.Шюц). Загальні характеристики повсякдення та культура повсякдення. Структури повсякденності та історичні, культурологічні та етнографічні дослідження представників західної академічної традиції на Закарпатті. Дослідження сучасної календарної та сімейної обрядовості, матеріальної культури та побуту закарпатців у контексті студій повсякдення представників вітчизняної академічної традиції.

Тема 3. Методологічні особливості дослідження структур повсякдення

Основні підходи до вивчення культури повсякдення : cultural studies, соціологічні та історичні дослідження повсякдення. Польові дослідження культури повсякдення в українській науковій традиції. Концепт повсякдення та польові студії закордонних дослідників Закарпаття. Включене спостереження та вивчення сучасних структур повсякденності. Специфіка інтерв'ю й вивчення повсякденності на Закарпатті. Методика фото та відеофіксації феноменів повсякдення на Закарпатті. «Цифрові сліди» та повсякденне життя закарпатців.

Тема 4. Концепти часу та простору в світогляді сучасних закарпатців.

Простір повсякдення як фізичний та соціальний виміри закарпатців. Межі фізичного та соціального простору етнографічних груп та нацменшин Закарпаття. Приватний, публічний, приватно-публічний простір населення Закарпаття. Простір, закарпатці та заробітчання. Загальна характеристика часу повсякдення закарпатців. Проблематика межовості повсякденного і неповсякденного часу. Структура часу повсякдення на Закарпатті. Церковні та світські календарні реформи й особливості буденного та святкового світогляду й побуту закарпатців.

Модуль 2

Тема 5. Одяг та їжа, як феномени закарпатського повсякдення

Одяг як особлива річ. Одяг як елемент тілесності. Одяг як мова та знак і маркер культури: семіотичний підхід. Феномен та повсякдення моди на Закарпатті. Харчовий (гастрономічний) код культури. Гастрономічна культура : структура та функції. Режими харчування закарпатців в історичній перспективі. Їжа закарпатців та трудова міграція закордоню. Їжа та їдці в культурі етнографічних груп та нацменшин Закарпаття. Їжа святкова та буденна. Харчова культура переселенців на Закарпаття в контексті війни на території України.

Тема 6. Сучасне закарпатське житло як феномен повсякденного побуту

Речі як феномени культури. Речі через оптику функціонального підходу. Образи речей (за Г.Кнабе): соціальний, духовний та соціологічний. Людина і речі у відмінних режимах взаємодії. Простір особистий та суспільний (публічний) в контексті планування житла, подвір'я. Традиційне, раціональне, модне в контексті житла та подвір'я. Будинок як межі особистого простору. Інтер'єр та екстр'єр, як прояви особливостей менталітету закарпатців. Вплив переселенців на матеріальну культуру та побут закарпатців. Сфера послуг та вплив переселенців на Закарпаття.

Тема 7. Режим дня та практики повсякдення закарпатців.

Робочий час та час відпочинку. Режими харчування в будні та святкові дні. Режими спілкування та споживання їжі. Культура кави та алкоголю у контексті спілкування. Особистий час та особливості режиму праці приватних і бюджетних установ. Сон та відпочинок в житті закарпатців. Режими відпочинку. Особливості дозвілля закарпатців.

Тема 8. Буденне та сакральне в житті закарпатців

Тіло як феномен культури. Тіло та тілесність в європейській культурі. Тіло та тілесність в українській традиційній культурі. Техніки тіла закарпатців. Структурно-семантичний підхід до аналізу тіла та тілесності. Ритуальні та повсякденні речові практики закарпатців. Почуття та емоції у культурі повсякдення на Закарпатті. Без/емоційність як елемент культури поведінки. Емоції в практиках традиційної обрядовості закарпатців. Темперамент та емоції в повсякденній культурі закарпатців.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання:					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
IV-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Вступ до предмету дисципліни		2				4
Тема 2. Теоретичні проблеми студій повсякдення і Закарпаття		4	4			8
Тема 3. Методологічні особливості дослідження структур повсякдення		4	4			8
Тема 4. Концепти часу та простору в світогляді сучасних закарпатців		4	4			8

Модульна контрольна робота	2					
Разом за модуль	2	14	12			28
Тема 5. Одяг та їжа, як феномени закарпатського повсякдення	4		4			8
Тема 6. Сучасне закарпатське житло як феномен повсякденного побуту	4		4			8
Тема 7. Режим дня та практики повсякдення закарпатців	6		4			8
Тема 8. Буденне та сакральне в житті закарпатців			4			8
Модульна контрольна робота	2					
Разом за модуль			16			32
Разом за семестр	120	32	28			60

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Денна	заочна
1	Теоретичні проблеми студій повсякдення	4	2
2	Методологічні особливості дослідження повсякдення	4	2
3	Концепти часу та простору в світогляді сучасних закарпатців	4	
4	Одяг та їжа	4	
5	Традиційна та сучасна архітектура закарпатців	4	
6	Режим дня закарпатців	4	
7	Буденне та сакральне в житті закарпатців	4	2
Разом		28	6

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Денна	заочна
1	Вступ до предмету дисципліни.	2	7
2	Теоретичні проблеми студій повсякдення і Закарпаття	4	10
3	Методологічні особливості дослідження структур повсякдення	4	10
4	Концепти часу та простору в світогляді сучасних закарпатців	10	15
5	Одяг та їжа, як феномени закарпатського повсякдення	10	15
6	Сучасне закарпатське житло як феномен повсякденного побуту	10	15
7	Режим дня та практики повсякдення закарпатців	10	15
8	Буденне та сакральне в житті закарпатців	10	15
Разом		60	102

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА (у разі потреби)

З метою підвищення якості засвоєння матеріалу при проведенні занять використовуються різноманітні демонстраційні матеріали: фрагменти публікацій, аудіо-візуальні джерела та

фільми, джерельної літератури. Проведення занять передбачає стандартно обладнані навчальні аудиторії та використання технічних засобів (ноутбук, мультимедійний проектор, ноутбук) віртуальне середовище Moodle.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Риси (ознаки) повсякдення.
2. Основні підходи до вивчення культури повсякдення : cultural studies, соціологічні та історичні дослідження повсякдення.
3. Загальна характеристика Закарпаття в контексті відомих студій пограниччя, постколоніалізму та повсякдення.
4. Простір повсякдення закарпатців як фізичний та соціальний виміри.
5. Приватний, публічний, приватно-публічний простір закарпатців
6. Методи та методологія дослідження повсякденності (закарпатський контекст)
7. Загальна характеристика часу повсякдення населення Закарпатт.
8. Структура часу повсякдення.
9. Функціональні підхід до вивчення речі. Образи речей.
10. Людина і речі у історичних режимах взаємодії (приклад Закарпаття)
11. Одяг як елемент тілесності закарпатців
12. Одяг як мова та знак і маркер культури: структурно-семіотичний підхід (аналіз М.Маєрчик).
13. Тіло як культурний конструкт (закарпатський контекст)
14. Техніки тіла закарпатців (адаптація підходу М.Мосса та Р.Герца)
15. Сучасна гастрономічна культура закарпатців : структура та функції.
16. Їжа святкова та буденна.
17. Історія вивчення емоцій та почуттів на прикладі Закарпаття
18. Будинок та «газдівство» як сакральність та буденність
19. Переселенці та їх вплив на повсякденну культуру Закарпаття
20. Режим дня в культурі повсякдення на Закарпатті

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

- Борисенко В. Така житка...: Культура повсякдення українців Чорнобильського Полісся (за матеріалами етнографічної експедиції 1994 р.). Київ : ВД «Стилос», 2011, 224 с.
- Бродель Фернан. Матеріальна цивілізація культура та капіталізм у 15-18 ст. В 3 тт. Київ : Основи, 1995-1998 (543 с. + 581 с. + 631 с.)
- Водотика Тетяна. Історія повсякдення. Київ. Початок ХХ століття. Харків: Фоліо, 2020. 251 с.
- Глушко Михайло. Методика польового етнографічного дослідження : Навч посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 288 с.
- Дракуліч Славенка. Як ми пережили комунізм і навіть сміялися. Київ : Yakaboo publishing, 2019, 208 с.
- Еліас Норберт. Процес цивілізації. Соціогенетичні та психогенетичні дослідження, Київ : Альтернативи, 2004. 670 с.
- Зан М.П. Запитальники для вивчення ментальності та етнічних стереотипів населення України. Методичний посібник для студентів історичного факультету УжНУ. Ужгород : Видавництво Ужгородського національного університету, 2002. 44 с.
- Каганов Юрій. Конструювання «радянської людини» (1953-1991) : українська версія. Запоріжжя : Інтер-М, 2019. 432 с.
- Кичак Оксана. Запитальники та анкети для вивчення проблем сучасної трудової еміграції українців Закарпаття. Ужгород : Гражда, 2009. 32 с.
- Маєрчик Марія. Ритуал і тіло. Структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу. К. : Критика, 2011. 325 с.
- Потушняк Федір. Закарпатська українська етнографія : значення, історіографія, завдання, проблеми та їх вирішення, елементи та їх розміщення / Тиводар М.П. Життя і наукові пошуки Федора Потушняка. Ужгород, Гражда, 2005. С. 163-268.
- Стяжкіна Олена. Смак радянського : їжа та їдці в мистецтві життя й мистецтві кіно /середина 1960-х – середина 1980-х років. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2021, 376 с.
- Трансформований соціум: повсякденне життя населення західних земель України у перші післявоєнні роки (1944–1953): колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький, М. Галів. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2023. 350 с.
- Тиводар М.П. Етнографія Закарпаття. Ужгород : Гражда, 2010. 416.
- Федака Павло. Історія етнографічного вивчення Закарпаття в українській крайовій періодиці другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. Ужгород : Гражда, 2008. 200 с.
- Шліхта Наталя. Історія радянського суспільства. Курс лекцій. Харків : Акта, 2015. 252 с.
- Шюц Альфред, Лукман Томас. Структури життєвіту. К.: Український Центр духовної культури, 2004. 560 с.
- Emocje w kulturze (red. Rajtar M., Straczuk J.) Warszawa : WUW, 2012. 512 s.
- The social life of things. Commodities in cultural perspective (ed. Arjun Appadurai), New School University, New York, 1986. 329 p.
- Bennett Andy. Culture and Everyday Life. London SAGE Publication LTD, 2005, 216 p.

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20 ___ / 20 ___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від « ___ » _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис)

(Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20 ___ / 20 ___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).

(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від « ___ » _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис)

(Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20 ___ / 20 ___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).

(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від « ___ » _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____

(підпис) (Прізвище

ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20 ___ / 20 ___ н.р. без змін; зі змінами(Додаток ___).

(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від « ___ » _____ 20 ___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис)

(Прізвище ініціали)